

TERORISMUL, GRAVĂ ÎNCĂLCARE A DREPTURILOR OMULUI

IOAN LIVIU CHIRCĂ

Abstract:

This study approaches terrorism, as a complex phenomenon which is affecting human rights. After a brief outline of terrorism, it highlights the effects of terrorism on human rights, the natural result of which is the firm obligation incumbent upon Member States in general, as well as upon the United Nations, the Organization for Security and Cooperation in Europe, the Council of Europe, the European Union and Romania in the context of the fight against terrorism. This paper concludes by stating the main features of the fight against terrorism while respecting human rights and by presenting a summary of national and international laws on this subject.

Keywords: terrorism, conflict situations, aggression, human rights actions

Résumé:

Cette étude aborde le terrorisme comme un phénomène complexe qui affecte les droits humains. Après un bref aperçu du terrorisme, il met en évidence les effets du terrorisme sur les droits de l'homme, le résultat naturel de ce qui est l'obligation des États membres en général et aux Nations Unies, l'Organisation pour la sécurité et la coopération en Europe, le Conseil de l'Europe, la Union européenne et la Roumanie dans le cadre de la lutte contre le terrorisme. Le document conclut en indiquant les principales caractéristiques de la lutte contre le terrorisme tout en respectant les droits de l'homme et de présenter un résumé des lois nationales et internationales sur ce sujet.

Mots-clés: le terrorisme, les situations de conflit, l'agression, les actions de défense des droits humains

1. Principalele trăsături ale terorismului

Terorismul este o expresie a tensiunilor economice, sociale, cu accente religioase, doctrinare sau combinații ale lor, reale sau ipotetice, considerate a fi ireductibile pe căi pașnice de către exponenții adepților (mișcare, grupare, organizație sau chiar stat, cu caracter național-statal sau internațional).

Terorismul este o consecință a dezechilibrului de forțe aflate în conflict. Sunt cunoscute însă cazuri în care puteri sensibil egale aflate în conflict apelează la organizații, mișcări pregătite din timp sau la cele existente și sensibile la avantaje financiare și/sau materiale (ex. logistică militară) pentru a provoca inamicilor pierderi importante (materiale și morale) pierderi prin dezorganizare, dezechilibrări economice etc. sau pentru a-și crea acces ieftin la resurse naturale.

Terorismul este și o consecință a menținerii deliberate a unor stări conflictuale între țări, regiuni, populații, etnii, adepți ai diverselor religii pentru a crea și menține o piață deschisă logisticii militare, o sursă de profit supradimensionat comercianților de produse cu destinație specială.

Definirea unanim acceptată de statele membre ale Organizației Națiunilor Unite (ONU) a unor forțe ca fiind teroriste se dovedește a fi greu de atins: frecvent, ceea ce unii (de regulă țările victimă, sau susținătoare a unor populații/ etnii/grupări agresate și aliatele lor) consideră forțe teroriste alții consideră ca fiind forțe de eliberare națională, socială, militanți religioși etc.

Scopurile fundamentale (efectele mediate) ale terorismului sunt: de a câștiga putere economico-militară pentru exponenți și uneori pentru populația ale cărei interese susțin că le reprezintă (populație proprie); de a-și procura resurse, îndeosebi financiare și logistică militară; de a reduce/anihila capacitatea de ripostă (armată și de orice altă natură) a celor considerați inamici; de a atrage prozești și de a-și mări forțele; din răzbunare, frecvent întâmplătoare.

Mijlocele folosite sunt: lovituri armate punctuale, aparent aleatorii, cu disprețul manifest față de respectarea oricăror norme morale, etice, religioase sau de natură diplomatică; alte genuri de distrugere, de vieți omenești, de bunuri materiale în general, a

căilor de transport energetic, de comunicații, de telecomunicații și mai nou, a sistemelor informatice; răpiri și torturări de persoane sau prizonierate cu scopuri mercantile sau fără scopuri clar conturate; exploatarea insașietății (motivată strict economic) a mass media față de excepțional, de senzațional, îndeosebi pe fond negativ, de distrugere, de suferință (*i.e.* cel care creează cote sporite de audiență); utilizarea elementelor sociale captive religios sau doctrinar, dezorientate, aflate în mare nevoie pentru ei și familiile lor.

Efectele ne-mediate urmărite sunt: de a produce pierderi neraționale în rândurile forțelor considerate inamice; de a degrada moralul forțelor considerate inamice; de a obține/crește mobilizarea, devotamentul populației pe care teroriștii susțin că o servesc, atât din teritoriile proprii și din țările considerate inamice (populație prozelită) cât și din restul lumii; de a atrage adepți îndeosebi din rândurile defavorizaților, a răzvrătiților, a răzbunătorilor, a dezorientaților, a labililor psihic, a alienaților de oriunde spre a-i folosi la nevoie, deseori sacrificându-le viața; de a slăbi sistemele economice, sociale și culturale din țările considerate inamice; de a atrage atenția opiniei publice asupra problematicii lor (de a o face cunoscută), pe care o consideră deosebit de gravă, existențială (*i.e.* de natură să le compromită rapid sau pe termen scurt existența); de a crea un curent de opinie puternic în favoarea rezolvării problematicii lor; de a reduce/distruge încrederea acordată guvernelor identificate ca fiind inamice de către populațiile țărilor lor; de a demoraliza, dezorganiza populațiile țărilor/guvernelor considerate inamice prin crearea și generalizarea stărilor de frică, de neîncredere, de lipsă de siguranță, de teroare; pentru a demonstra în fața opiniei publice neajunsurile, neîmplinirile majore ale orânduirilor sociale, guvernărilor, religiilor, culturii și în general a modurilor de viață considerate străine, corupte și inamice.

Terorismul acționează în propriile țări, țări străine considerate inamice, țări oarecare.

Terorismul execută lovituri asupra: forțelor armate/de ordine considerate inamice; forțelor de menținere a păcii; forțelor armate pentru ajutor umanitar; organizațiilor cu scopuri umanitare, comerciale, de presă; jurnaliștilor suspectați sau nu de acțiuni potrivnice lor;

obiectivelor economice, militare, diplomatice; populației civile aflate întâmplător în zonele vizate, deseori înșesate; populației civile concentrată în unități comerciale, medicale, școlare, mijloace de transport, săli de concert, baruri etc.

Activități cu caracter terorist sunt cunoscute pe tot parcursul istoriei. Terorismul, ulterior celui de-al Doilea Război Mondial, are, pe lângă rare cauze cât de cât clare, naționale¹ sau religioase², multiple cauze doctrinare: țările lagărului comunist³ au căutat distrugerea țărilor cu alte orânduirii sociale prin orice mijloace posibile și accesibile lor, dintre care terorismul internațional a fost unul dintre cele preferate. În fapt nu au prezentat vreo importanță motivațiile invocate de organizațiile, mișcările sau chiar statele care au folosit mijloacele teroriste: religioase, naționale⁴, de eliberare așa-zis națională, sociale, politice, etnice. Deși după 1989 o mare parte a regimurilor comuniste au dispărut ori s-au transformat, mișcările teroriste au continuat să existe și să prolifereze. O cauză relativ nouă de terorism internațional este tot una doctrinară, dar provenită din diferențele majore, greu armonizabile între concepțiile de organizare socială, între orânduirile democratice și chiar totalitare de inspirație comunistă pe de o parte și cele feudale, tradițional-islamice pe de alta. Spectrul a fost și este deosebit de bogat: de la terorismul susținut de state islamice sau pro-islamice⁵ la cel al unor formațiuni trans-statale: Hamas, Al Qaeda, ISIS (ISL, DAESH).

Activitatea teroristă este cu atât mai periculoasă cu cât plaja resorturilor interne

¹ Starea anterioară constituirii statului Israel, 19, conflictul palestinian-israelian de după constituirea respectivului stat și discutabile mișcări separatiste (Irlanda de Nord, Țara Bascilor, PKK(kurd) împotriva Turciei, Irakului și Iranului). În toate s-au constatat imixțiuni majore ale forțelor străine, părți ale Războiului Rece.

² Nordul Indiei de după anii '45.

³ Denumire dată inițial chiar de corifeii respectivelor țări dar care, după anii '60, din motive de mistificare și propagandă mincinoasă, a fost schimbat, fără fond, în denumiri ca: lagărul socialist, țări socialiste, țări de democrație populară etc.

⁴ Frecvent a fost invocată lupta de eliberare națională, dar în fapt puteri străine au căutat să obțină avantaje directe economice, politice și strategice. Ex. Pleiada de mișcări africane, sud și central americane, din Extremul Orient, Indochina și din Oceania).

⁵ Libia, Iran, Irak, Somalia, Organizația de Eliberare a Palestinei etc. din anii '60-2000.

afișate și/sau ascunse este mai largă și aparține frecvent unor forțe deosebit de mari și perfide.

2. Terorismul și drepturile omului

Analiza conjugată a scopurilor, mijloacelor și efectelor acțiunilor teroriste denotă că ele afectează deliberat axiologia forțelor și popoarelor considerate inamice. Acestea, în societățile moderne sunt sintetizate, fără echivoc, în drepturile și libertățile fundamentale ale omului.

Drepturile omului care constituie ținte predilecte ale terorismului (cele ale căror încălcări sunt cele mai penetrante în moralul combatanților și-n conștiința publică) sunt cele considerate esențiale vieții umane, cele care răspund necesităților localizate la baza Piramidei lui Maslow, cele prevăzute în articolele 3,5,9-17,22-25,28,29 ale Declarației Universale ale Drepturilor Omului⁶ (DUDO); 2,3,5-7,13 și Protocoalele adiționale 1, 4 –art. 1-4, 6-art 1,2 și 13 –art. 1 ale Convenției Europene a Drepturilor Omului⁷ (CEDO); 1-3,5-7, 17-19, 23,24,37,45 ale Cartei Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene⁸ (CDFUE).

Dat fiind caracterul preponderent internațional al terorismului, în studiul de față vor fi tratate încălcările DUDO, pe care le-au constatat aproape toate statele lumii. Desigur, terorismul produce încălcări ale unor prevederi ale altor declarații, convenții și tratate internaționale (CEDO, CDFUE, etc) sau norme legale naționale anterioare sau posterioare adoptării DUDO. Cu atât mai mult, în ariile unde aceste ultime documente sunt valabile (ex. Uniunea Europeană) există bază normată pentru a interveni prin mijloace legale împotriva celor ce se fac vinovați de fapte care se încadrează în activități teroriste.

Tulburarea încrederii populației țărilor considerate inamice în valorile care le definesc sunt false, artificiale, nocive și inocularea concepției că statele lor sunt exponente ale

forțelor antipopulare (identificate fie ca sioniste, fie ca aparținând marilor capitaluri, fie ale unor grupuri de interese obscure etc) sunt într-adevăr de natură să zdruncine respectivele sisteme naționale sau chiar regionale. De multe ori, mișcările teroriste prin acțiuni criminale, de genocid sau/și propagandistice ori religioase reușesc să dezorganizeze democrațiile firave sau statele tinere, uneori totalitare și să pună stăpânire pe importante resurse (situația din nordul, centrul și estul continentului african).

3. Obligația statelor de a desfășura lupta antiteroristă

Toate formele de organizare socială, inclusiv statul sunt construcții pragmatice cu scopul fundamental de a asigura condiții mai bune de existență și dezvoltare elementului primordial al umanității, individul, și celulei sociale de bază, familia lui. Pentru a îndeplini acest scop, omul, ființă socială, acceptă prioritatea intereselor entității sociale care-l cuprinde în fața celor proprii. El constituie și se supune puterii colectivității, putere care are efect numai în cazul în care structura organizatorică special constituită, statul, devine instrumentul căruia i se acordă autoritate în fața membrilor societății și este investit cu capacitatea de a conduce, de a veghea și de a întreprinde măsurile (inclusiv de forță) care sunt necesare îndeplinirii scopului creării lui, anterior enunțat. Din acest motiv „puterea” statului nu este un scop definitoriu al lui ci numai un mijloc, o unealtă prin care acesta își îndeplinește rolul de a asigura bunăstarea colectivă rezultantă exclusivă a bunăstării individuale (inseparabile în esența lor). Autoritățile statului exercită mai degrabă funcții decât puteri⁹.

Prin cele expuse la punctul anterior se argumentează suficient faptul că statul este structura socială chemată să asigure și totodată să respecte el însuși, prin toate formele de existență a sa, materiale și organice condițiile considerate esențiale existenței individului și familiei sale, stabilite prin lege și subsumate tratatelor internaționale la care este parte. Concret, Statul Român trebuie să asigure¹⁰ respectarea și să respecte toate drepturile și libertățile omului așa cum sunt enunțate în

⁶ Adoptată la 10 decembrie 1948, prin Rezoluția 217 A în cadrul celei de a III-a sesiuni a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite.

⁷ Semnată la Roma în 04.11.1950 și intrată în vigoare la 03.09.1953.

⁸ Proclamată de către Comisia Europeană, Parlamentul European și Consiliul Uniunii Europene la data de 07.12.2000 cu nr. 2010/C 83/02.

⁹ A se vedea **Emil Bălan**, *Instituții administrative*, Ed. C.H.Beck, București, 2008, p. 20.

¹⁰ Expresia utilizată are semnificația obligativității necondiționate și incumbă responsabilitate concretă.

DUDO, în CEDO, în CDFUE și Constituția României¹¹ (art. 15-53), pentru a le enumera doar pe cele mai importante¹².

Scopurile, modurile de acțiune și efectele terorismului prin prisma drepturilor omului aduc atingere siguranței naționale și ordinii internaționale. Lupta împotriva acestui flagel revine structurilor de forță ale statelor. Succesul lor este posibil dacă această luptă este fermă și susținută prin toate mijloacele de populație.

În lupta antiteroristă, furnizorii de media, *in corpore*, își pot aduce un foarte important aport prin reducerea la maximum a informării publice despre incidentele cu caracter terorist, fără reluări obsedante și fără difuzarea acelor aspecte care accentuează senzaționalul, chiar dacă sunt potențial amplificatoare de audiență. Dreptul la opinie și liberă exprimare (art. 19 al DUDO) și la informare (art. 11 al CDFUE, art. 31 al Constituției României) sunt subsumate ansamblului drepturilor omului, îndeosebi celui la viață (art. 3 al DUDO). Această atitudine determinată de deontologia profesională, are ca suport indiscutabil respectarea de către furnizori a drepturilor omului și este prevăzută în cele mai multe legislații interne ale statelor moderne (ex. în România, art. 3 alin. (1) din Legea nr. 504/2002 a audiovizualului actualizată¹³). Adoptarea unui astfel de mod de lucru al presei afectează în esență scopurile fundamentale, mijloacele folosite și efectele urmărite deliberat ale terorismului, enunțate anterior. Statul are datoria ca prin organele sale specializate (ex. în România, Consiliul Național al Audiovizualului) să elaboreze și să vegheze la respectarea măsurilor elaborate special în acest scop.

4. Trăsături ale luptei antiteroriste

Restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți poate fi făcută „numai prin lege, numai dacă se impune, după caz, pentru apărarea securității naționale, a ordinii, a

sănătății a moralei, a drepturilor și libertăților cetățenilor...”¹⁴, deci este deplin aplicabilă în cadrul anumitor faze ale luptei antiteroriste.

Activitatea antiteroristă comportă o paletă foarte variată de acțiuni preventive de informare, inclusiv cele specifice tehnologiei informației și de supraveghere bancar-financiară, de mare amploare, la nivel global. Acestea impun o colaborare strânsă și coerentă între forțele specializate în atingerea scopului comun antiterorist.

Singurul nivel acceptabil al acțiunilor antiteroriste este cel al prevenției totale și în concordanță cu această cerință sunt apreciate eforturile statelor și guvernelor lor.

Acțiunile antiteroriste nu trebuie să afecteze alte drepturi fundamentale ale omului (art. 2, 3, 4 și 7 ale DUDO). Pe cale de consecință, amenințarea teroristă nu poate constitui motiv de limitare sau desființare a drepturilor refugiaților din zonele de război.

Protecția drepturilor omului și a libertăților fundamentale trebuie să fie activă și în timpul luptei împotriva terorismului, inclusiv la cererea statelor; pentru aceasta trebuie identificate, diseminate și promovate cele mai bune practici în domeniu¹⁵.

5. Dreptul național și internațional de acțiune împotriva terorismului

Acțiunile (de forță) care constituie motive considerate ca fiind întemeiate pentru intervenție internațională armată umanitară de către statele membre ONU sunt prezentate în următoarea enumerare (în paranteze sunt specificate numerele articolelor corespunzătoare ale DUDO în care sunt enunțate drepturile vizate a fi încălcate expres sau prin consecințe): interzicerea sclaviei (art. 4); genocidul (art. 3); apartheid-ul (art. 2); terorismul (art. 2, 3); purificarea etnică (art. 2.1); dreptul la viață (art.

¹¹ Modificată și completată prin Legea de revizuire a Constituției României nr. 429/2003, publicată în M. Of., I, nr. 758 din 29 octombrie 2003, republicată de Consiliul Legislativ, în temeiul art. 152 din Constituție, cu reactualizarea denumirilor și dându-se textelor o nouă numerotare (art. 152 a devenit, în forma republicată, art. 156).

¹² A se vedea **Irina Moroianu Zlătescu**, *Romanian Constitutional Law*, Ed. Kluwer Law International, The Hague, London, Boston, 2013, pp. 113-126.

¹³ În 05.07.2015, <http://www.cna.ro/LEGE-Nr-504-din-11-iulie-2002.html> accesat în 09.12.2015.

¹⁴ Enunțul este cel al art. 53 alin (1) din Constituția României, dar se regăsește în toate legislațiile naționale moderne.

¹⁵ Cerințe adresate raportorului special privind promovarea și protecția drepturilor omului și a libertăților fundamentale în lupta împotriva terorismului, cuprinse în Rezoluția 2005/80, a Comisiei pentru Drepturile Omului, asumat de către Consiliul pentru Drepturile Omului (cf. Rezoluției Adunării Generale 60/251), prelungită cu deciziile 1/102, 15/15 și 22/8 CDO. http://www.ohchr.org/EN/Issues/Terrorism/Pages/SR_TerrorismIndex.aspx accesat la 07.12.2015.

3); dreptul la proprietate (art. 17); dreptul la o justiție echitabilă, nediscreționară aplicată (art. 7,8); dreptul la o orânduire socială și internațională în care drepturile prevăzute în DUDO pot fi înfăptuite – corolar al celorlalte – (art. 28).

Drepturile omului sunt incompatibile cu starea de război¹⁶;

Intervenția armată umanitară este în contradicție cu principiul *ius cogens gentium* de suveranitate; încălcările grave ale drepturilor omului în interiorul unui/unor stat/state precum și cele provocate de el/ele în afara lor sau de către terți susținuți de acesta/acestea pot determina ca fiind strict necesară intervenția armată umanitară internațională pentru stabilirea ordinii juridice internaționale.¹⁷

Nici un principiu juridic, (ex. suveranitatea) nu poate acoperi crimele împotriva umanității¹⁸.

În accepțiunea și practica ONU s-a încetățenit în mod just concepția¹⁹ că dreptul și obligația intervenției armate umanitare le are exclusiv comunitatea internațională și pot fi stipulate numai în hotărâri ale Consiliului de Securitate ONU.

Consiliul de Securitate ONU nu a acceptat niciodată intervențiile armate unilaterale.

Curtea internațională de justiție a stabilit (în cazul Nicaragua) că sunt admisibile numai ajutoarele strict umanitare.

Practica ONU de a permite numai intervenții armate umanitare rezolvă dilema umanitate-suveranitate: secunda nu poate fi invocată în cazul încălcării drepturilor fundamentale ale omului.

Chiar dacă Uniunea Europeană are un caracter preponderent economic, trebuie să-și asume și prerogative superstatale în actualul context: polarizarea puterii militare, apariția unor noi puteri economice cu perspective de a

deveni și puteri militare, accentuarea decalajelor economico-politice și de civilizație de pe glob, lupta surdă dar continuă pentru resurse și piețe de desfacere. Lipsa organizării unitare este de natură să aducă pe termen lung sau mediu, prejudicii mult superioare fiecăreia dintre membrele UE, prejudicii care sunt, pe termen scurt mascate de mici avantaje (ex. tratament diferențiat al cumpărătorilor de energie, destinații discriminatorii ale refugiaților și/sau emigranților).

Intervenția armată umanitară internațională trebuie conexasă cu un ansamblu întreg de acțiuni începând, continuând și terminând cu cele diplomatice.

Cele expuse anterior sunt valabile când intervențiile armate umanitare internaționale sunt desfășurate pe teritoriul/teritoriile unui/unor state care într-un fel sau altul încalcă sau determină încălcarea drepturilor omului în respectivele arii sau pe teritoriile unor state care au de suferit și solicită ajutorul ONU.

În cazul organizației autointitulate Stat Islamic care încalcă drepturile omului în teritoriile ocupate de ea în Siria, Irak Iordania etc, desfășoară și revendică acțiuni teroriste aproape în toate continentele, situația juridică e total diferită de cele expuse anterior și drept urmare trebuie tratat ca o organizație teroristă fără prerogative statale. Anihilarea ei poate fi făcută de orice forțe militare (preferabil aliate) care răspund cerințelor formulate de statele lor, afectate direct sau numai și-n perspectivă de acțiunile teroriste ale respectivei organizații.

Consiliul de Securitate al ONU a adoptat la 21.11.2015, în unanimitate, rezoluția 2.249 depusă de Franța care cere să fie luate „toate măsurile necesare” în lupta împotriva grupării Stat Islamic, la o săptămână după atentatele de la Paris, soldate cu cel puțin 129 de morți, relatează BBC News Online și condamnă de asemenea atacurile recente din Sousse (Tunisia) și Ankara (Turcia). Consiliul de Securitate al ONU cere statelor membre să distrugă fieful grupării Stat Islamic și al altor organizații militante din Irak și Siria. Documentul subliniază de asemenea că statele membre ar trebui „să-și dubleze și să-și coordoneze eforturile în vederea prevenirii și eliminării atacurilor teroriste”.

¹⁶ A se vedea **Maiese, M.**, *Human Rights Violations, Beyond Intractability*, 2003, <http://www.beyondintractability.org/contributors/michelle-maiese> accesat 08.12.2015.

¹⁷ A se vedea **Militaru, C., Dragoman, I.**, *Dreptul la intervenția umanitară în teoria și practica relațiilor internaționale*, Ed. UNAp, București, 2002, p. 28.

¹⁸ Ex. Irak 1991, Somalia 1992, Ruanda 1994, fosta RSF Jugoslavia 1993-1999, Afganistan 2001, Irak 2003, Siria 2013- prezent.

¹⁹ A se vedea **Dragoman, I.**, *Drepturile omului în forțele armate*, Editura CH Beck, București, 2006, pp. 259-265.